

jeenvaihdolla, josta Jukka Paastela ja Hannu Rautkallio toimittivat taannoin tuhdin niteen nimellä *Rakas kallis toveri* (1997).

Nuori Manner koki sosialistisen herätyksen mullistusten vuonna 1905, minkä jälkeen hän ahkeroi kiivaana lehtimiehenä, sytyttävänä agitaattorina, sosialidemokraattisen puolueen kansanedustajana ja puheenjohtajana, eduskunnan puhemiehenä ja viimein punaisen Suomen yksinvaltiaana. Jossain välissä hän ehti istua lyhyen vankeustuomion keisarillisen Venäjän yksinvaltiaan herjaamisesta. Neuvosto-Venäjällä hän oli perustamassa Suomen kommunistista puoluetta ja sen porukan palveluksessa hän ennätti ahertaa toistakymmentä vuotta.

Elämäkerta ei varsinaisesti uudista vallitsevaa, viimeisinä vuosikymmeninä vakiintunutta Manner-kuvaa. Päähenkilön käännteitä Neuvosto-Venäjällä ja käyntejä Ruotsissa ja Norjassa keritään kuitenkin auki muhkean arkistomateriaalin varassa. Vuoden 1930 Amerikan-reissun tarkoitus ei vain tahdo avautua. Kumouksellista kiihotusta ja ehkä pimeää rahaakin hän joka tapauksessa jälleen levitti. Mikähän muuten Mannerin viime kädessä radikalisoi? Papinpojan aatteellisessa sitoutuneisuudessa oli epäilemättä ”uskonnollisävytteisiä piirteitä”, kuten elämäkerrassa sanotaan, mutta sama huomio voidaan sovittaa useimpiin kohtalontovereihinkin.

Manner varttui ja vaikutti vahvojen naisten otteessa. Lackmanin teoksen jäljiltä ei voi ainakaan aliarvioida naisten osuutta ”kiltin” miehen myrskyisiin vaiheisiin. (Adjektiivista vastaa elämäkerturi.) Mannerin ensimmäinen vaimo Olga Arjanne oli tulinen sosialisti-feministi, ja yhdessä he livahtivat Neuvosto-Venäjälle, jossa mies ihastui Hanna Malmiin, entistä kiihkeämpään kommunistiin. Tästä sitten aikanaan seurasi täystuho. Malm ja Manner viskattiin 1930-luvun vainoissa vankileirille, ja siltä komennukselta he eivät enää palanneet porvari-Suomea kaatamaan.

Joku toinen tutkija olisi tehnyt kahden kovan naisen muokkaamasta miehestä pitkällekin meneviä psykologisia päätelmiä. Matti Lackmanin toteavaan, tasapaksuun tutkimusproosaan tuollainen arvuuttelu ei sovi; hän vyöryttää esiin vaikuttavan kokoelman faktoja ja joitakin spekulointeja. Kerronta vapautuu vain pariin otteeseen, esimerkiksi silloin, kun tekijä viittaa punapakolaisten massiiviseen korruptioon Neuvosto-Venäjällä. ”Teorian mukaan rahan piti hävitä kommunismissa. Sitä hävisi jo matkalla sinne.”

Kiltiksi kutsutun miehen sielunliikkeisiin kirja tarjoaa kiehtovia välähdyksiä. Manner ei ollut halukas diktaattorin tehtäviin, kuten tunnettua, ja sisällissodan jatkuessa hän kärsi ”hirveitä tuskia” verenvuodatuksen vuoksi. Kun sitten kaksi maalaisliiton vaikuttajaa hakeutui punapomon puheille, tämä näytti heistä ”lyödyttä mieheltä”. Vieraiden poistuessa Mannerilla olikin kyöneleet silmissä: ”Voi olla, että emme enää koskaan

Ulervo Mangerin surullinen tarina

Matti Lackman:

Kullervo Manner. Kumouksellisen muotokuva.

Amanita 2017. 284 s. ISBN 978-952-5330-84-7.

Sadan vuoden odotus on ohi. Suomen ensimmäinen ja toistaiseksi viimeinen virallinen diktaattori on saanut elämäkertansa, vieläpä verrattoman pedantin biografian, jonka tulipunaisesta kannesta Kullervo Manner (1880–1939) kohdistaa kirjan punnitsijaan mietteläään tai ehkä mieluummin tutkivan katseen.

Matti Lackmanin Manner-nide on paitsi elämäkerta myös melkoisen kattava kartoitus suomalaisen vasemmiston – etenkin laitavasemmiston – vaiheista 1900-luvun ensimmäisellä kolmanneksella. Samalla se tietysti luotaa suomalaiskommunistien selkkauksia Rajajoen takana, jonne Manner ja kumppanit kapinakevään 1918 päätteeksi siirtyivät. Taustoittava aines vain on niin painavaa, että *Kullervo Mannerin* alaotsikon lupaus ”kumouksellisen muotokuvasta” uhkaa toisinaan jäädä kulloisenkin toimintamiljöön kuvauksen alle. Tätä vaaraa sopii torjua Mannerin 1930-luvun intiimillä kir-

tapaa toisiamme. Mutta koettakaamme kumpikin ymmärtää.” Juuri tuohon kohtaan olisi ehdottomasti kuulunut lainaus Santeri Alkion päiväkirjoista (jotka lähdeluettelossa toki mainitaan). ”Mannerista on parilta taholta kerrottu, että hän aivan vapisee ja on mielenvian partaalla”, Alkio merkitsi muistiin 9. helmikuuta 1918. Alkion toinen informantti oli Ruotsin konsuli, joka ei ollut kertomansa mukaan ”koskaan nähnyt niin vapi-sevaa miestä”.

Tutiseva, vetistelevä sosialisti punaisen Suomen hallitsijana! Ei ihme, että Manner märehti viimeisinä vuosinaan kapinatalven 1917–1918 tekemisiään, tarkemmin sanottuna ”petollisena” pitämänsä pehmoiluaan. Maamme historia olisikin tainnut asettua toisenlaiseen uomaan, jos hän olisi tohtinut ottaa oppia Venäjänmaan uudesta valtiaasta. Lukuisten todistusten mukaan Lenin tuon tuostakin kiehahti lähimpien tovereidensa lepsuudelle. ”Te puhutte jostain diktatuurista”, vanha Molotov muisteli Leninin huudahtaneen Stalinille. ”Se on diktatuuriksi naamioitunutta paskapuheen valtaa!”

Mannerin tapauksessa sanat olivat kovemmat kuin teot, ja ehkä parempi niin. Vihapuheen hyökyä ei elämäkerran sivuilta totisesti puutu. ”Tuntui, että lahtarin veri haisi sieraimissa”, Manner hekumoi 1920-luvun yksityiskirjeessä, kun suomalaiset punasotilaat olivat karkuneet keuhkojensa koko voimalla. Porvarillinen Suomi oli hänelle ”fasistien” hallitsema maa, jonka ”herrakomento” hän mieli päästä ”pyllylleen pyöräyttämään”. Synnyinmaansa hän kirosi vielä vankinakin, mikä vahvistaa vallitsevaa kuvaa tämän toverin fanaattisesta, ympäröivälle todellisuudelle sokeasta vakaumuksesta.

Oliko Manner silti stalinisti tai peräti ”umpistalinisti” kuten elämäkerta esittää? Vaikka hän nöyrästi pokkuroi Leninin seuraajan linjausten edessä, sitä ennen hän oli sitoutunut yhtä lujasti Leninin tahtoon – eli ollut Lackmania itseään lainaten ”leninisti”. Tekijä korostaakin Mannerin puolueuskollisuutta ja toteaa tämän visusti vältelleen kajoamista neuvostovaltion niin sanottuun kehittämiseen. Koska ”stalinisti” on myöhempien aikojen mielleyhtymillä raskautettu termi, sen voisi Mannerin kohdalla korvata pelkällä kommunistilla, ellei sitten astetta mutkikkaammin ”suomalaisella neuvostokommunistilla”.

Kirjan kuvitus on ihailtavan monipuolinen. Loppuviitteet, lähteet, kirjallisuus ja henkilöhakemisto vievät niteestä neljänneksen ja herättävät huolellisuudellaan kunnioitusta. Hakemistoon on merkitty elinvuosien – silloin kun ne tiedetään – lisäksi lyhyt henkilöesittely. Mutta päähenkilön kirjallista tuotantoa ei ole koottu yhteen. Vaikka Mannerin sanotaan olleen parempi puhuja kuin kirjoittaja, lista Mannerin keskeisistä teksteistä olisi puoltanut paikkaansa perusteellisessa biografiassa; se olisi ohjannut lukijaa lempeän yksinvaltiaan omien mietteiden pariin ja hyödyttänyt ennen kaikkea muita tutkijoita.

Tuon puutteen vuoksi elämäkerturilta jää lähemmin noteeraamatta kahden tulevan diktaattorin ensimmäinen tapaaminen. Syyskesällä 1917 Helsingissä lymynnyt Lenin esiteltiin Suomen hajotetun eduskunnan puhemiehelle, jolloin tämä ei häpeäkseen löytänyt kotikirjastonsa kätkeistä bolševikkipakolaisen kaipaamaa teosta. Kuvaavaa kyllä, Lenin ikävöi Marxin näkemystä Ranskan kansalaissodasta. Lenin myös varoitti Manneria ”anti-militarismien” kiusauksesta, mutta melko heikoin tuloksin, mistä Mannerin epäroinnit seuraavina kuukausina todistavat.

Tammikuussa 1918 bolševikkien *Izvestija*-lehti nosti kuitenkin palstoilleen Ulervo Manger -nimisen vallankumousjohtajan. Lapsus oli pahaenteinen: ensin Mannerilta vietiin oma nimi, sitten hänet sysättiin vankileirin joukkohautaan ilman mitään nimeä, pelkkä numero-lappu isovarpaaseen sidottuna. Kaari on dramaattinen, ja sen ulkoiset vaiheet on nyt tunnollisesti tallennettu kovien kansien väliin. Psykohistorioitsijat paneutukoot pehmeän diktaattorin sisikuntaan!

Erkki Vettenniemi, YTT, historian tohtorikoulutettava
Jyväskylän yliopisto